

ZMARAGDUS FRA ANTIOCHIA —EN EMIGRANTS SUCCESHISTORIE AF NIELS BARGFELDT

En byggeindskrift blev i 1899 fundet i Østrig ca. 50 km øst for Wien. Indskriften blev fundet genbrugt i en senere fase af legionsfæstningen i Carnuntum, men den kom oprindeligt fra et amfiteater. Den er vidne om en syrer, som dukker op langt hjemme fra.

C(aius) Domitius Zmaragdus
domo Antiochia dec(urio)
municipi Ael(i) Carnunti
[a]mphitheatrum impens[a]
[sua] solo public fec(it)

Caius Domitius Zmaragdus fra Antiochia, decurio i municipium Aelium Carnuntum, fik bygget amfiteatret for egen regning på offentlig jord.

Det er en vidunderlig følelse at støde på noget i én kontekst, som egentlig ikke hører hjemme der. Det rejser en hel række spørgsmål, og pludselig ser vi for os et væld af mulige årsager af mere eller mindre fantasifuld karakter. Tænk på alle de forskellige veje, som leder fra A til Z. Når objektet uden for sin oprindelige kontekst viser sig at være en person, får den omstændighed, at vedkommende dukker op langt fra sin hjemmestavn, os til ufrivilligt at fantasere og føle en almengyldig menneskelig samhørighed med fortiden. Forholdet tvinger videnskaben til at gætte – kvalificerede gæt selvsagt. I 2. årh. e.v.t. rejste denne Zmaragdus fra sin hjemby i Syrien til Carnuntum, den daværende hovedstad i provinsen Pannonia superior. Her er brudstykker af en emigrants succeshistorie:

Grænsemetropolen Carnuntum

Carnuntum var i anden halvdel af 2. årh. et mulighedernes centrum. Siden claudisk tid havde stedet huset en legionsfæstning, hvor indledningsvis legio XV Apollinaris og senere legio XIII Gemini var stationeret (Gugl 2006: 221). Omkring selve garnisonen skød en såkaldt *canabae*-bosættelse op, og denne strakte sig over et større areal langs fæstningens udfaldsveje. Samtidig anlagdes en civilby lidt mere end 2 km vest for fæstningen og mellem de to et mindre kastel for en rytterenhed (fig. 1). Tilstedeværelsen af de mange soldater sendte en lind strøm af penge ind i det til en start mindre civile samfund, som hurtigt voksede til en anseelig størrelse. På trods af den romerske hærers selvtilstrækkelighed etableredes gensidige afhængighedsforhold mellem soldaterne og de civile, og en lang række soldater stiftede familier, som bosatte sig i

ZMARAGDUS FRA ANTIOCHIA

AF NIELS BARGFELDT

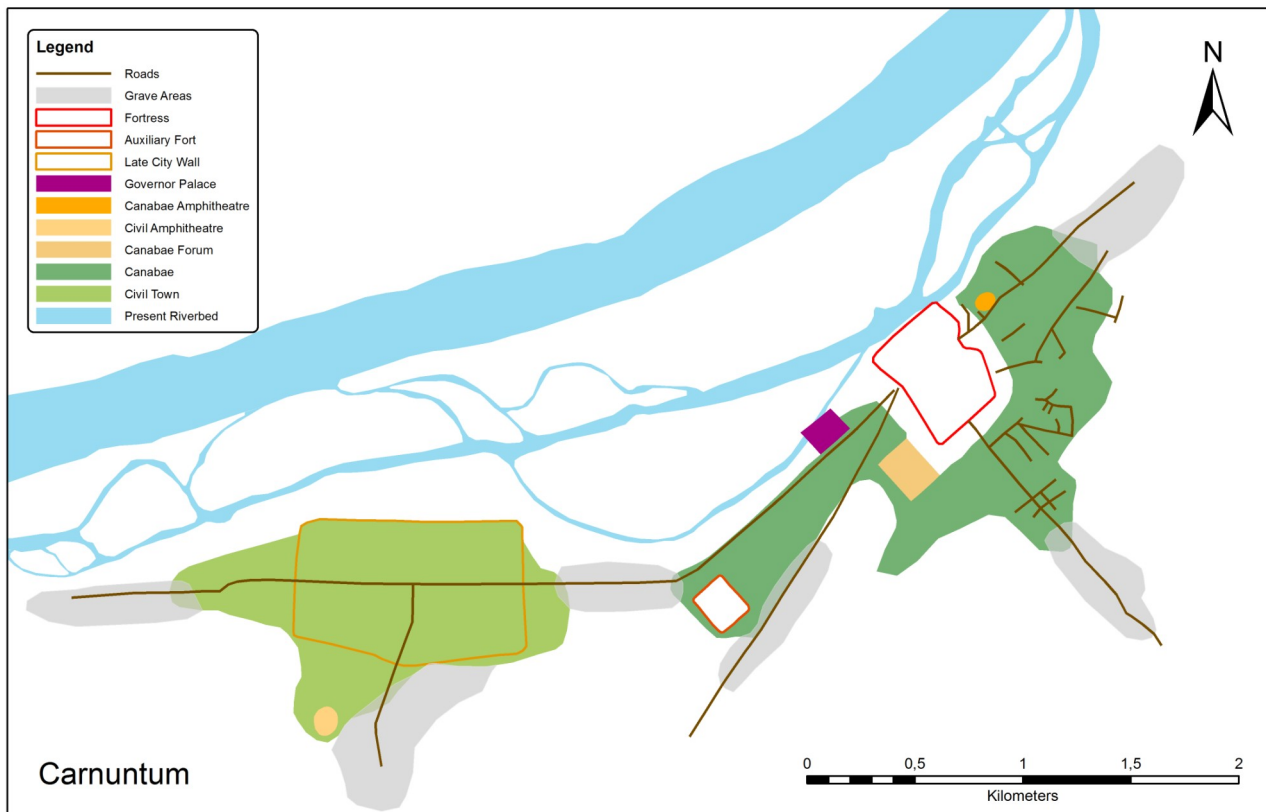

Fig. 1: Kort over legionslejren, *canabae*en og civilbyen i Carnuntum. Kort: Niels Bargfeldt.

canabae og den nærliggende civilby. Stedet blev ved opdelingen af Pannonia under Trajan (98-117) statholdersæde og dermed administrativt centrum for provinsen Pannonia superior. Hele spektret af det romerske samfund må have været repræsenteret – lige fra statholderen i sit palads til den prostituerede og tiggeren på gaden, for slet ikke at tale om de mange forskellige kulturelle islæt, som soldaterne, handelsfolkene og de lokale udgjorde (fig. 2).

Fig. 2: I den arkæologiske park i Carnuntums civilby kan man i dag spadsere rundt i et rekonstrueret bybillede og bl.a. besøge de antikke termer.

ZMARAGDUS FRA ANTIOCHIA

AF NIELS BARGFELDT

I løbet af Hadrians regeringstid (117 -138) fik stedet tildelt *municipium*-status, og senere igen blev det belønnet under Septimius Severus (193 – 211) med *colonia*-rang. Severus var blevet udråbt til kejser i netop Carnuntum, mens han var statholder. Inden denne sidste begivenhed havde Carnuntum allerede huset de absolut fineste folk i imperiet, da det var hovedkvarter og residens for Marcus Aurelius under kejserens personlige engagement i markomannerkrigene. Det var omtrent i den periode, at Zmaragdus betalte for byggearbejdet i amfiteatret. Tidligere var der stor uenighed om, hvorvidt der i virkeligheden var tale om amfiteatret ved civilbyen frem for det ved legionsfæstningen pga. af udtrykket *solum publicum* (offentlig jord), da det forekom, der ikke kunne være tale om et område ejet af legionen (Jobst 1983: 101-102). Eftersom civilbyens amfiteater befinder sig mere end 3 km fra indskriftens fundsted og *canabae* amfiteater blot et par hundrede meter væk, anses indskriften i dag for højst sandsynligt at stamme fra sidstnævnte (Ertl 2006: 315).

Amfiteatret, som lå øst for lejren, var allerede blevet opført, inden Zmaragdus kom til Carnuntum, og byggeindskriften henviser formentlig til genopførelsen i sten i anden halvdel af 2. årh. (Obermayer 1967: 70). På den nordlige side af arenaen lå logen for de lokale IIIIVIRI (byens øverste magistrater) (CIL 3, 11253), mens der overfor var endnu en loge for rigets fine folk – legionslegaten, statholderen eller ligefrem kejseren og hans familie (Obermayer 1967: 65; Kandler 1977: 663; Ertl 2006: 316).

Samfund langt hjemmefra

Byggeriet må have kostet Zmaragdus en klækkelig formue, men fra Donau-området kender vi til flere syriere, som havde midlerne og viljen til at betale for forskønnelse af byerne. I særdeleshed var de aktive i helligdomme til Jupiter Dolichenus. Et eksempel på dette er kultbilledet fra *canabae*en i Brigetio (i Ungarn) lidt mere end 100 km længere nede ad Donau ([Ubi Erat Lupa: 4726](#)). I dette tilfælde var dedikanten et medlem af byrådet i Zeugma. I enkelte tilfælde omtaler disse velgørere sig ligefrem som *suri negotiatores* (syriske handelsmænd) – et eksempel på dette set i Apulum i Dacia (Alba Iulia, Rumænien) ([Ubi Erat Lupa: 17510](#)). De syriske handelsfolk har da også fået en del af æren for udbredelsen af Dolichenuskulten (Nash-Williams 1952: 73). Få af de øvrige syrreres dedikationer kan imidlertid måle sig med, hvad Zmaragdus må have lagt til side for at kunne betale for amfiteatret, selv hvis han ikke var helt alene om regningen. Dertil kommer, at han levede en del tidligere end de fleste andre syriske tilflyttere, vi kender til, der primært optræder fra begyndelsen af 3. årh. I denne periode er der ligefrem tale om etablerede *cives suri* og handelssammenslutninger i det pannonske område (Lengyel & Radan 1980: 108, 166). På tilsvarende vis kender vi til handelssammenslutninger fra den vestlige del af riget i Aquincum (Budapest), hvor en *cives Agrip-*

ZMARAGDUS FRA ANTIOCHIA

AF NIELS BARGFELDT

pinenses Transalpini (fra Köln) optræder flere gange ([Ubi Erat Lupa: 2828, 2872, 2967](#)) og lader til at hænges sammen med *collegium negotiatorum cisalpinorum et transalpinorum*, der er kendt fra flere lokaliteter. Sammenslutningerne må have givet folk fra de givne egne en vis ro i sindet, når de drog ud på en længere rejse. Tænk blot at skulle rejse til den anden ende af verden uden at vide, hvad der ventede dig, men hvis du, når du kom frem, kunne finde folk, som forstod din dialekt og satte pris på ristet hotdog og bacon ligesom dig, ville det straks være en anden sag. På grund af det lidt tidligere tidspunkt, hans medlemskab af den lokale *ordo* (byråd) og den overdrevne "gave" til grænsemetropolen, lader det dog til, at Zmaragdus sigtede efter noget mere end blot at blive en del af gruppen af syrere i Pannonia eller endnu en rig handelsmand.

Et godt hoved

Zmaragdus var antageligt allerede en velhavende mand, da han ankom til Carnuntum, og det må være denne rigdom, han satte til at arbejde for sig, og som gav ham en plads som byrådsmedlem i *municipium Aelium Carnuntum*. Som udefrakommende var penge måske ikke helt nok i sig selv og for at sikre den nødvendige goodwill, var det dengang som i dag altid "på plussiden" at give folk noget de vil have – *panem et circenses* (Juvenal, Satires, X. 81) eller arbejdspladser og operahus. Zmaragdus' politiske spil bliver imidlertid først rigtigt interessant, hvis man kæder det sammen med Marcus Aurelius' ophold i grænehovedstaden. Det er ganske tænkeligt, at han har set en ekstra gevinst i at sætte arbejdet i gang netop i denne periode - han kunne næppe tænke sig noget større til indvielse af det nye byggeri, end hvis selve kejseren kunne hende at være til stede.

Nær ved den vestlige indgang blev der ligeledes i det 19. årh. udgravet en bygning, som havde været opvarmet og udsmykket indvendig med marmor. Den bestod af en korridor på en nord-syd akse, hvortil der stødte en række rum på hver side. Længst mod syd lå to opvarmede rum fulgt af to rum, som fungerede som *praefurnia*. Derpå fulgte yderligere to rum. Endelig lå der længst mod nord et rum med en ovn i det ene hjørne (Cebcic 2004: 33, taf. 2 Gebäude 49). Bygningen anses for at være opført samtidig med amfiteatrets stenbyggefase (Kandler 1977: 665). Blandt fundene fra bygningen var et par marmorbuster – en mand og en kvinde, som desværre mangler hovederne, samt et portræthoved af en midaldrende mand med krøllet hår og fuldskæg (fig. 3 & 4). De to buster er formentlig fra starten af 3. årh., mens portrættet hører til anden halvdel af 2. årh. (Jobst 1983: 90). Udsmykningen, muligheden for opvarmning samt placeringen ved amfiteatret gør, at bygningen kan have tjent som mere intime omgivelser for banketter når der

ZMARAGDUS FRA ANTIOCHIA

AF NIELS BARGFELDT

afholdtes lege i amfiteatret. Det er nærliggende at tænke sig, at portrættet forstiller en lokal rigmand og byrådsmedlem. Måske ligefrem en *everget*, som vi især kender fra den østlige del af riget, æret med et portræt, som blev opstillet af samfundet eller en lokal loge for den store tjeneste, han havde gjort Carnuntum. I udstillingen i dag i Carnuntums museum og i særudstillingskataloger optræder hovedet imidlertid også som muligvis værende netop Zmaragdus (Humer & Kremer 2011: 290, nr. 399). Dette er selvsagt spekulativt.

Fig. 3: Det såkaldte Zmaragdus-hoved. Foto venligst stillet til rådighed af *Government of the State of Lower Austria – Archaeological Park Carnuntum*, Bad Deutsch-Altenburg. Foto: N. Gail.

Fig. 4: 3D-model, såkaldt sfm (structure from motion), af "Zmaragdus" ansigt. Klik på billedet og få mulighed for at rotere og zoome ind. Foto og model: Niels Bargfeldt.

En besnærende fortælling

I sagens natur er der stor usikkerhed forbundet med alle konklusioner, vi kan drage angående Zmaragdus' liv og levned. Ét er følgeslutningerne, som kan drages ud fra de ydre omstændigheder, men indskriften i sig selv giver heller ingen sikre informationer. Det er muligt, at Zmaragdus kun betalte en lille del af byggeprojektet, der kan være tale om det andet amfiteater, den egentlige betydning af *solum publicum* er

ZMARAGDUS FRA ANTIOCHIA

AF NIELS BARGFELDT

usikker, og selv om han er medlem af det lokale byråd, kan der blot have været tale om en æresbevisning. For så vidt kan han have befundet sig i Carnuntum i kun en ganske kort periode.

Det faktum at Zmaragdus kom fra et andet sted, og at han betalte en større formue til sit nye hjem pirrer kun yderligere vores interesse. Jeg for min part forestiller mig gerne den nytilkomne handelsmand fra Syrien slå sig ned i Carnuntum, skabe sig en tilværelse og blive en del af byrådet. Under en roligere periode i markomannerkrigen kunne han ved indvielsen af sit amfiteater sidde i "borgmesterlogen" over for selve Marcus Aurelius, hvorefter han kunne høste ros fra kejseren selv. Det er besnærende at forestille sig, at den mand, som modtog kejserens ros, var i skikkelse af det omtalte portræt.

Bibliografi

- Cencic, J. 2004. Römische Wohnbauten in Carnuntum. *CarnuntumJb 2003*. s. 9-116.
- Ertl, R. F. et al (red.) 2006. *Carnuntum. Metropole am Rande des römischen Imperiums*. Bad Deutsch-Altenburg.
- Gugl, C. 2006. Die Anfänge des Carnuntiner Legionslagers, i Humer, F. (red.) *Legionsadler und Druidenstab. Vom Legionslager zur Donaumetropole*. St. Pölten. s. 220-228.
- Humer, F. & Kremer, G. (red.) 2011. *Götterbilder – Menschenbilder. Religion und kult in Carnuntum*. Wien.
- Jobst, W. 1983. *Provinzhauptstadt Carnuntum. Österreichs größte archäologische Landschaft*. Wien.
- Lengyel, A. & Radan, G. T. B. (red.) 1980. *The Archaeology of Roman Pannonia*. Kentucky & Budapest.
- Nash-Williams, V. E. 1952. Iuppiter Dolichenus. *Greece and Rome* 21.62. s. 72-77.
- Obermayer, A. 1967. *Römerstadt Carnuntum. Ruinen / Grabungen / Funde*. Wien.
- Stiglitz, H., Kandler, M. & Jobst, W. 1977. Carnuntum. *ANRW II*, bd. 6. s. 583-730.